

Akademické soupisy uměleckých památek

ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ
AKADEMIE VĚD
ČESKÉ REPUBLIKY, V.V.I.

AKADEMIE VĚD
ČESKÉ REPUBLIKY

věda 9

kolem
nás

prostory
společné
paměti

Oddělení topografie ÚDU AV ČR

Soupisy uměleckých památek Čech, Moravy, Slezska a Prahy patří (vedle např. velké řady *Dějín českého výtvarného umění*) mezi nejvýznamnější projekty ústavu. Oddělení topografie, věnující se soupisové činnosti, bylo v minulosti podpořeno řadou grantů udělených Grantovou agenturou České republiky (*Topografie umělecko-historických památek Prahy*, GA ČR č. 408/96/0303, 1996–1998 a GA ČR č. 408/00/0535, 2000–2002, Pavel Vlček; *Umělecké památky Prahy (M–Ž)*, GA ČR č. 408/04/1404, 2004–2006, Dalibor Prix; *Umělecký místopis Moravy a Slezska IV*, GA ČR, č. 408/99/1146, 1999–2001 a *Umělecký místopis Moravy a Slezska IV/2*, GA ČR, č. 408/03/0059, 2003–2005, Bohumil Samek). V současné době se již této finanční podpoře netěší a nalézá se tedy v obtížnější situaci, přesto však soupisová práce stále intenzivně pokračuje.

Základní výzkum prováděný členy oddělení topografie je využíván nejen pro samotné *Umělecké památky*, ale je dále zužitkován v dílčích projektech jednotlivých pracovníků (např. v současnosti Grantovou agenturou České republiky financovaný projekt *Sochař Ondřej Schweigl, úloha umělce a proměna umění na prahu moderní éry*, GA ČR č. P409/12/0617, 2012–2014, Tomáš Valeš) a odráží se samozřejmě také v samostatné publikační činnosti. Uvést lze např. *Encyklopedii českých zámků* Pavla Vlčka vydanou v letech 1994–2006 dokonce pětkrát, *Encyklopedii architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách* Pavla Vlčka a kolektivu z roku 2004 či knihu Markéty Svobodové *Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. století* mapující v rámci našeho území specifický druh stavby. Pracovníci oddělení se přirozeně podílejí také na celoustavních úkolech (např. cizojazyčná verze *Dějín českého výtvarného umění*) a o šíři aktivit jednotlivých členů svědčí i samostatné projekty nevázané přímo na soupisovou činnost, jako je třeba grant Venduly Hnídkové *Moskva 1937 – architektura a propaganda v západní perspektivě* (GA ČR P409-13-39515P, 2013–2015) či projekt Markéty Svobodové *Bauhaus a kultura v Československu. Českoslovenští studenti na Bauhausu 1919–1933* (GA ČR, 13-28594S, 2013–2015). Ke knižním publikacím se přiřazují i realizace výstav nebo podíly na jejich realizacích (např. *Národní styl. Kultura a politika*, Národní galerie, Veletržní palác, 2013, Vendula Hnídková) či spoluúčast na internetových projektech (např. hesla Markéty Svobodové a Ludmily Hůrkové v *Databázi divadelní architektury*, www.theatre-architecture.eu).

V rámci popularizačních aktivit zahájilo oddělení topografie také vydávání edice *Monumenta Bohemiae et Moraviae* (v roce 2014 vyšel první svazek *Kostel sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí*, autorem je Pavel Vlček), s cílem poskytnout odbornou informaci o významných objektech širší veřejnosti. Více informací na www.udu.cas.cz/cs/oddeleni-topografie.

Úvod

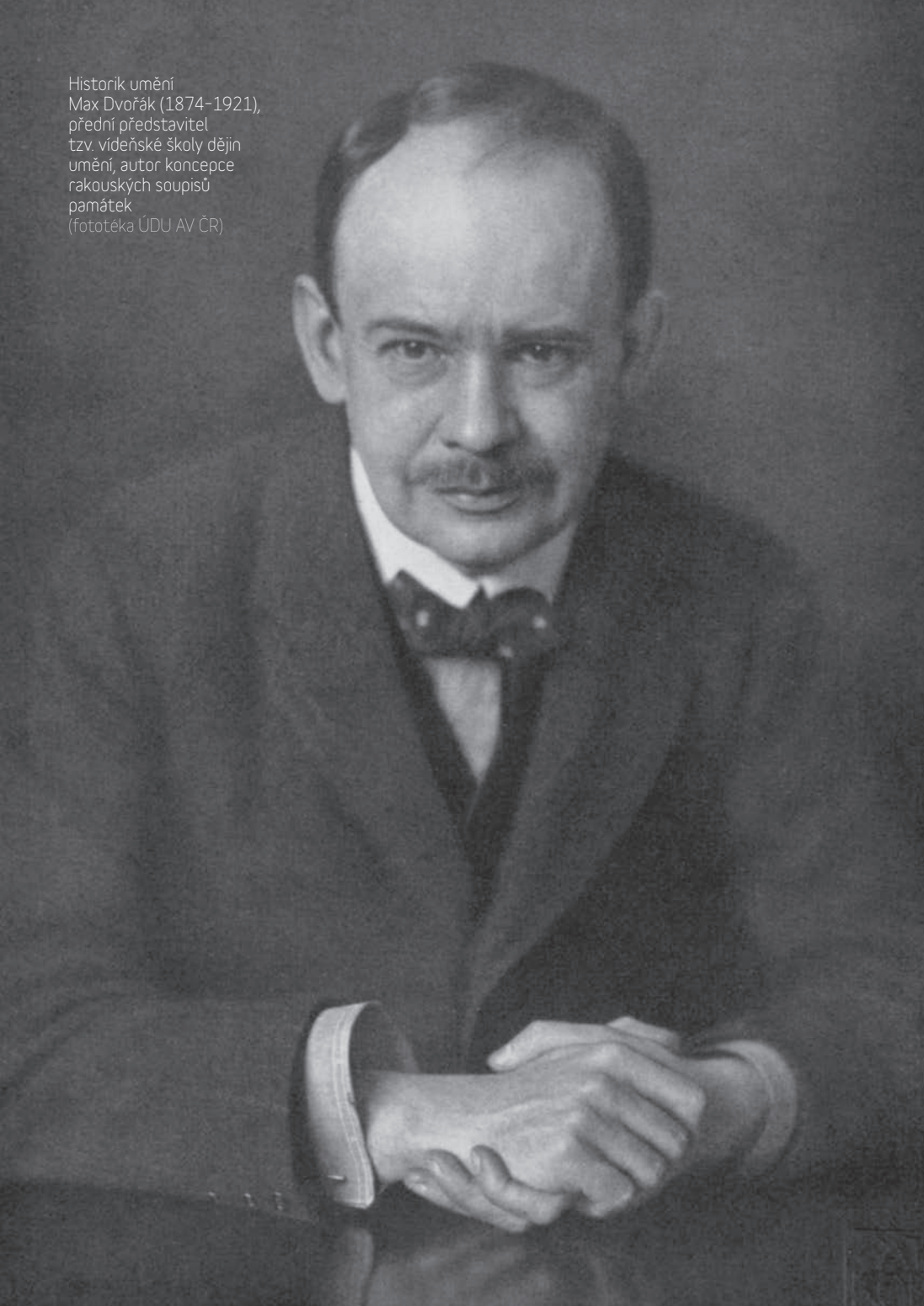
Uměleckohistorická topografie – tedy místopis mapující umělecké památky – má na půdě české Akademie věd dlouhou tradici. Již před 120 lety byla historiky umění tehdejší České akademie věd a umění zahájena příprava ambiciózního projektu podrobného uměleckohistorického místopisu Čech, který nás zařadil po bok nejvyšších evropských zemí v tomto oboru. Byť se tehdy nastoupené tempo nepodařilo udržet a edici dokončit, zůstává tento projekt, stejně jako mladší soupisové publikace, které měly podat alespoň rámcovou představu o uměleckohistorickém bohatství země (a jejichž vydávání pokračuje dodnes), jedním z nejvýznamnějších a pro další obory i mimovědeckou oblast nejpřínosnějších výsledků českých, ale i česko-německých dějin umění.

Dnešní Ústav dějin umění Akademie věd ČR, v. v. i., lze považovat za přímého pokračovatele někdejší Archeologické komise založené při České akademii v roce 1893. Činnost tohoto akademického uměleckohistorického pracoviště v současnosti samozřejmě tvoří práce na celém spektru projektů, topografie však stále patří mezi jeho základní úkoly. Oddělení uměleckohistorické topografie, založené v roce 1994, zcela přirozeně vychází z uvedené mnohaleté soupisové práce a reaguje na současnou poptávku odborné i širší veřejnosti po kvalitních odborných průvodcích umožňujících rychlou orientaci v nemovitém (a částečně i movitém) památkovém fondu našich měst a obcí. Dokladem jsou jednotlivé svazky *Uměleckých památek Moravy a Slezska* a *Uměleckých památek Prahy*, vydávané postupně Nakladatelstvím Academia. V rámci intenzivní soupisové činnosti zároveň vzniká cenný soubor fotografií, plánů a další dokumentace, využitelný i v budoucnosti jako zdroj poznání minulé podoby jednotlivých památek a zvláště důležitý u objektů ohrožených zánikem. Tyto materiály jsou uloženy v oddělení dokumentace Ústavu dějin umění, kde se připojují ke starším fondům dokládajícím historii akademické topografie a přístupným také vědecké veřejnosti. Velmi významným souborem je např. pozůstalost jedné z klíčových osobností tohoto oboru Zdeňka Wirtha, těšící se trvalému zájmu badatelů.

Počátky soupisů uměleckých památek

S prvním zájmem o místopis uměleckých děl se setkáváme v rámci všeobecných topografií (popisů zemí), které si všímaly i významných kostelů, klášterů, hradů, zámků a měst. V českém a moravském prostředí se objevovaly již od 16. století. Nejvýznamnější a nejpodrobnější všeobecné topografie Čech však vznikly až v období osvícenství a preromantismu. V letech 1785–1790 popsal české království piarista Jaroslav Schaller ve své šestnáctisvazkové práci *Topographie des Königreichs Böhmens* a o padesát let později v letech 1833–1849 sestavil prakticky se stejným cílem a do stejného počtu dílů (odpovídajících tehdejším krajům) rozdělenou publikaci *Das Königreich Böhmen: Statistisch-topographisch dargestellt* učitel Johann Gottfried Sommer. Topografii Moravy se věnoval především František Josef Schwoy v třídílné práci vycházející v letech 1793 a 1794 (*Topographie vom Markgrathum Mähren*) a v 19. století ve dvou edicích rajhradský benediktin Gregor Tomáš Wolný (*Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch*

Historik umění
Max Dvořák (1874-1921),
přední představitel
tzv. vídeňské školy dějin
umění, autor koncepce
rakouských soupisů
památek
(fototéka ÚDU AV ČR)

geschildert, 1835–1842, *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften*, 1855–1866).

V první polovině 19. století, v době nadšení středověkem, se kromě všeobecných topografií poprvé objevily soupisy památek jednoho historického (či spíše slohového) období – inventáře románských a gotických staveb. Skutečně odborné soupisy uměleckých děl minulosti však začaly vznikat až v poslední čtvrtině tohoto století, kdy v mladém oboru dějin umění (podobně jako v celé duchovně sféře) intenzivně sílila snaha po jeho konstituování jako exaktní vědecké disciplíny podle vzoru přírodních věd. Jedním z nejvýznamnějších základů, z něhož měly dějiny výtvarného umění napříště vycházet, byly právě soupisy památek. Od té doby v zásadě rozlišujeme následující dva typy prací:

- Tematické soupisy, které jsou vědeckým inventářem jednoho typu památek (např. deskových obrazů, kamenných soch, nápisů), většinou také z určitého slohového či historického období a z šířeji vymezeného geografického území. Dnes je spíše než jako soupisy označujeme termínem korpusy (u nás např. *Česká malba gotická. Deskové malířství 1350–1450*, vydáno 1938; *Gotická nástěnná malba v českých zemích*, vydáno 1958; *Náписы města Kutné Hory*, vydáno 1996).
- Druhým typem jsou geografické soupisy, tzv. umělecko-historické topografie, které se neomezují tematickými okruhy, technikou ani materiálem a neměly by brát v potaz ani dobu vzniku uměleckého díla (byť zpočátku nejmladší díla z posledních 50 let před vznikem soupisu zařazována nebyla), pouze jeho kvalitu a region, v němž se nachází.

Umělecko-historické topografie

Jedině spolehlivá umělecko-historická topografie se podle tehdejších (ale v podstatě i dnešních) historiků umění mohla stát východiskem pro jakýkoliv další výzkum proměn umělecké tvorby na určitém území. Stejně velký význam měla však mít i pro památkovou péči teprve relativně nedávno postavenou do pozice oficiálního zájmu většiny evropských států, včetně Rakousko-Uherska (zde se tak stalo roku 1850 ustanovením c. k. Ústřední komise pro průzkum a uchování stavebních památek ve Vídni). Pro památkovou péči měly soupisy vlastně dvojí přínos. V prvé řadě díky nim získali pověřeni lidé přehled, kde se nacházejí objekty jejich zájmu. Druhý význam byl částečně úřední, protože státní památková péče se od počátku potýkala s obtížným definováním pojmu památky, což se ukazovalo jako velmi problematické při jednání s jinými oblastmi státní správy i se soukromými majiteli. Co je a co už není památka, kdo má rozhodnout, zda může být dům zbořen, přestavěn, či pouze pietně opraven? Soupisy se mohly při těchto jednáních stát argumentem ochránců památek vůči investorům, neboť přestože neměly oficiální úřední charakter (cesta k dnešním státním seznamům byla ještě dlouhá), jako tištěný dokument vydaný významnou institucí měly svoji váhu.

Přestože prvenství při konstituování tohoto typu odborné literatury patří Francii (*Inventaire général des richesses d'art de la France*, 1876), její největší rozvoj proběhl v posledních desetiletích 19. století v Německu. Do přípravy soupisů se zapojili památkáři i významní univerzitní odborníci, vydávání publikací bylo finančně i organizačně podporováno zemskými správami, což jistě také souviselo se

Historik umění
Karel Chytil (1859-1934),
autor koncepce soupisů
památek vydávaných
Archeologickou komisí ČAVU
(foto Ateliér Langhans, 1912,
odd. dokumentace ÚDU AV ČR,
fond Z. Wirth)

vzedmutou vlnou německého nacionalismu po nedávném sjednocení státu. Podpora a řízení vědeckých podniků i památkové péče byly v Německu v kompetenci jednotlivých zemí, většina z nich tak založila vlastní ediční řadu soupisů. I když z tohoto důvodu nemohlo být dosaženo jednotného metodického přístupu, redaktori se vzájemně inspirovali a postupně upřesňovali postup výběru a popisu uměleckých děl, následné redakční úpravy textu i obrazové přípravy. Za nejkvalitnější byla již ve své době evropskými odborníky považována bavorská soupisová edice (*Die Kunstdenkmäler des Königreich Bayern*). Ta se také stala jedním z inspiračních zdrojů pro rakouskou topografickou řadu, na jejíž přípravě se na počátku 20. století podíleli hlavní představitelé jedné z nejvýznamnějších škol dějin umění (tzv. vídeňské školy). V roce 1907 vyšel za redakce její vůdčí osobnosti, českého profesora působícího ve Vídni Maxe Dvořáka, první díl této rakouské umělecko-historické topografie (*Österreichische Kunsttopographie*), podle řady odborníků nejdokonalejší soupisové edice na světě, v jejímž vydávání se pokračuje dodnes.

Česká umělecko-historická obec, ačkoliv v závěru 19. století čítala pouze několik osob (jádro tvořili Karel Chytil, František Adolf Borovský, Karel Boromejský Mádl a Bohumil Matějka), však nezůstala nikterak pozadu. Ještě před zmiňovaným vydáním prvního dílu rakouské topografie se čeští odborníci rozhodli zahájit projekt soupisu umělecko-historických památek v českých zemích. To byl jistě v dané době velmi moderní a odvážný počin ukazující na nebývale vzrůstající sebevědomí české inteligence. Realizace této edice nazvané *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém* byla vytyčena jako hlavní úkol Archeologické komise založené v roce 1893 (oficiálně Stálé komise České akademie ku prozkoumání a zachování dávnověkých památek země, jejich dějin, literatury a umění) a ustanovené při České akademii pro vědy, slovesnost a umění. Hlavním hybatelem projektu se stal zakladatel Akademie a současně i předseda Archeologické komise Josef Hlávka. Zatímco prioritou odborníků bylo položení základů u nás se stále ještě rodícího oboru, Hlávka jeho primární cíl zřejmě viděl v objevení a vyzdvížení specifík „českého“ umění, a tím podtržení jedinečnosti a významu národa v rámci monarchie, ale vlastně i celé Evropy. Zájem o památky se v té době u širší veřejnosti stal významnou prezentací vlasteneckého a postupně stále více nacionálního citění a do určité míry i transformací obtížněji realizovatelných politických ambicí. Studium památek, podobně jako studium regionální historie, se stalo velmi přitažlivým koníčkem řady profesorů gymnázií, reálků, učitelů obecných a měšťanských škol, farářů, ale i státních úředníků. Vzhledem k nedostatku vysokoškolsky vzdělaných odborníků v daných oblastech se právě tyto autodidakti stávali autory řady svazků nového projektu.

Celkovou koncepci edice, vycházející především z německých vzorů, můžeme připisat vůdci celé zakladatelské generace českých dějin umění, v dané době řediteli pražského Umělecko-průmyslového muzea, Karlu Chytilovi. Svůj program vysvětlil v roce 1894 v článku v časopise *Osvěta*. Z něho vycházející pravidla byla potom v tištěné formě k dispozici budoucím autorům. Upravovala především výběr a způsob popisu památek a parametry obrazové přílohy. Soupis měl obsáhnout nejprve české království, tedy v dané době 93 politických okresů, kterým měly odpovídat samostatné svazky. Pro některá města a další významné lokality byly plánovány samostatné díly (Plzeň, Kutná Hora, Karlštejn, zámek Roudnice nad Labem a později i další), soupis Prahy měl být samostatnou několikasvazkovou řadou edice.

Historik ornění
Zdeněk Wirth (1878-1961)
s archeologem Karlem Guthem
při terénním průzkumu
pro soupis památek v okolí Prahy
(foto kolem roku 1910,
odd. dokumentace ÚDU AV ČR,
fotod. Z. Wirth).

Celkově tedy tento velkorysý projekt počítal s vydáním více než 100 publikací v českém jazyce a stejného počtu jejich německých mutací.

Každý svazek soupisu v abecedním pořádku zpracovával movité i nemovité památky jednotlivých lokalit od prehistorie do počátku 19. století. Heslo se skládalo z názvu lokality, seznamu použité literatury a pramenů, prehistorického vývoje, na němž s autorem spolupracoval komisi vybraný archeolog, a popisu jednotlivých památek od hradeb přes kostely, kaple, fary, hrady, zámky až po samostatně stojící sochy, boží muka apod. Této hlavní části předcházela obecný úvod, v němž autor charakterizoval postup svých prací a celkový charakter umělekohistorického vývoje regionu. První svazek zpracovaný Karlem Boromejským Mádlem, zahrnující kolínský politický okres, vyšel v roce 1897.

Práce každého autora začínala poznáním historie daného regionu, jeho obcí i jednotlivých památek na základě písemných pramenů a literatury. Popis objektů v terénu se soustředil především do letních měsíců, protože většinu cest bylo nutné vykonat pěšky, případně na kole. Délka přípravy jednotlivých rukopisů byla velmi individuální (od jednoho roku až po desetiletí), závisela na časových a případně i zdravotních možnostech autora, jeho zkušenostech a samozřejmě i na územním rozsahu regionu a významu jeho památek.

Již v počátečních fázích projektu bylo také rozhodnuto věnovat zvláštní pozornost obrazové dokumentaci. Všechny významnější památky měly být zaznamenány nejen slovním popisem, ale i obrazem. V půdorysu měly být zachyceny především sakrální objekty a významnější šlechtická sídla. U zvláště zajímavých staveb jsou kromě nich také bokorysy, případně řezy stavbou (např. systémem hradeb). V pozdějších dílech najdeme také půdorysy celých historických městských aglomerací. Kresby byly upřednostňovány před fotografiemi u zajímavých architektonických detailů, stejně jako u některých součástí kostelního mobiliáře (křtitelnic, náhrobků atd.), u nichž nebyla jinak jistota dostatečně čitelného zaznamenání. Za obrazovou stránku vydávaných svazků až do své smrti v roce 1919 odpovídal architekt Jan Koula. Jeho dohled byl, zdá se, velmi přísný a mnoho odevzdaných plánů muselo být na jeho popud doplněno či dokonce zcela přepracováno. Později tato zodpovědnost příslušela Janu Štencovi, respektive jeho známému grafickému studiu. I přes v některých případech kolísavou úroveň plánů a kreseb se soupisový projekt Archeologické komise svou obrazovou dokumentací dodnes řadí k jedněm z nejkvalitnějších v celoevropském měřítku. Díky ní a díky špičkové typografické úpravě dnes všechny díly patří k ceněným bibliofilským tiskům, jejichž cena v antikvariátech neklesá pod 1500 Kč.

Po smrti Josefa Hlávky roku 1908 stál v čele komise řadu let výše zmíněný Karel Chytil, v té době již uznávaný profesor dějin umění pražské univerzity. Významnou postavou byl bezesporu také velmi schopný a obětavý organizátor, kanovník a poválečný pražský biskup Antonín Podlaha, který řadu let působil ve funkci tajemníka. Nejaktivnějším z mladší generace odborníků byl historik umění Zdeněk Wirth. Díky společnému úsilí Podlahy a Wirtha, ovšem za výrazné morální podpory Maxe Dvořáka, byla roku 1909 modernizována koncepce celého projektu vydáním nových pravidel pro autory, v nichž byla časová hranice pro zařazení památky posunuta do poloviny 19. století a zdůrazněna nutnost věnovat pozornost vývoji urbanismu historických sídel.

KřeCHOŘ.

Schaller J., l. c. X, 33 — Sommer G. J., l. c. XII, 233. — Zap. K. V. Pam. archeolog. I. 308 sq. — Vávra J., l. c. pam. — Bráníš J. Zvon.
Před kostelem bradití Ježové v kancích. (Význam 26). Vály jsou zrušeny.

KOSTEL BOŽÍHO TĚLA (farní). První svěcení bylo sv. Václavu, 1307 nejstarší zmínka o vsi, majetek kapituly sv. Víta v Praze. Roku 1361 zemřel první známý farář, kostel stal se potom strakvičským, od r. 1626 do 1682 byl filiálním kostela kolínského. Roku 1818 opraven, 1846

KřeCHOŘ: Sedlo.

zhozen a 17. zář 1848 ke cti Božho Těla posvěcen nynější nový kostel zbudovaný nákladem Václava Veitla a osadníků. Farním od r. 1877.

Starý kostel byl malý, neúhledný... zvon visel v dřevěné zvonici, vše schůdné. Výstavost byla gotická... na přelomu zdi presbyteria z kamene vytesaný kříž a na něm stál prý letopočet 1318 gotickými písmami... uvnitř po zdech starohélské nápisy a biblické texty. (Zap. l. c. díle st. paměti.)

V presbyteriu nynějšího kostela po straně evangelní zdi se sedíle z první polovice 14. věku. Výšklenek 0,48 m, nad podlahou, 0,46 m. hluboký a 2,46 m. dlouhý jest dvěma pilířky na tři pole (0,55 m. široké) rozdělený. Nohy a hlavice dvou středních jsou římsované, profil dráh, v zadu pravoúhlý, napřed končí ostrohlukým obloučkem. Hlavice obou krajních pilířků

Rekonstrukce podoby hradeb Pelhřimova
kreslená autorem soupisu památek zdejšího
okresu Josefem Soukupem
(před rokem 1903, odd. dokumentace ÚDU AV ČR,
stará plánová dokumentace)

Stránka ze soupisu památek
kolínského okresu (vydáno roku 1897)
s heslem obce KřeCHOŘ

Kresba velkého sedile v kostele Nanebevzetí
Panny Marie v Bavorově od autora soupisu
okresu Písek Josefa Soukupa
(před rokem 1910, odd. dokumentace
UDU AV ČR, stará plánová dokumentace)

Přes rozdílnou odbornou úroveň jednotlivých svazků, způsobenou především vysokým podílem laiků mezi autory, se topografická řada Archeologické komise již v prvních letech zařadila mezi tehdejší evropskou špičku tohoto typu uměleckohistorické literatury, přičemž kvalitativní vrcholy představovaly soupis roudnického zámku, na němž se podílel Max Dvořák, a Wirthův soupis náchodského okresu. Současně byla všeobecně považována za nejúspěšnější vydavatelský počín celé České akademie věd a umění.

Akademie byla svými zakladateli proklamována jako instituce národnostně česká a tento předpoklad platil i o Archeologické komisi u ní zřízené. Uměleckohistorická topografie však měla od počátku vycházet v české i německé jazykové verzi. K tomuto rozhodnutí redaktory jistě vedlo v prvé řadě realistické zhodnocení politické situace – dvojjazyčný projekt mohl snáze získat podporu státních i zemských úřadů. Ohled byl však bezesporu brán i na přístupnost tohoto druhu literatury pro zahraniční badatele, která ve svém důsledku vlastně znamenala propagaci domácí umělecké tvorby, a tedy odhalení jejích specifik v rámci monarchie. Náklad české verze každého dílu byl ovšem vždy vyšší a německé svazky také stále častěji vycházely s výrazným časovým zpožděním. Většina Archeologickou komisí vydaných svazků byla určena pro okresy s převahou českého obyvatelstva, protože prakticky všichni spolupracovníci Komise byli národnostně Čechy a většina z nich tedy

Fotografie domu čp. 50 na severní straně Havlíčkova náměstí v Havlíčkově Brodě připravená pro nevydaný soupis tohoto okresu (foto Gustav Dvořák, kolem roku 1912, odd. dokumentace ÚDU AV ČR, sbírka historické fotografie)

pocházela a pohybovala se v jazykově českých regionech. Jazykově převážně německé regiony logicky nestály v centru jejich zájmu. U řady autorů (zvláště auto-didaktů) můžeme navíc vytušit i jistý pohled na památky v německých oblastech jako na objekty nehodné jejich zájmu, protože podle nich nebyly dílem jejich národa, což bylo v rozporu s jejich hlavní, tj. nacionální motivací k soupisům. Tyto skutečnosti vedly Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen (Společnost pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách), organizaci zřízenou na konci 19. století jako německou protiváhu České akademie věd a umění, k úvahám o založení vlastního soupisového projektu, který by se primárně zaměřil na převážně německé regiony. Komplikace se zajištěním státních subvencí však nakonec přivedly představitele její Uměleckohistorické komise v roce 1914 k návrhu vedení Archeologické komise na spolupráci při vydávání svazků z těchto regionů. Přestože tato spolupráce nebyla zcela bez konfliktů, jejím výsledkem byly v prvorepublikovém období tři velmi kvalitní svazky – soupisy památek okresů Loket, Liberec a společný soupis pro okresy Teplá a Mariánské Lázně, jejichž autory byli Anton Gnirs a Karl Friedrich Kühn.

Historik umění Emanuel Poche (1903–1987), hlavní redaktor publikace *Umělecké památky Čech*
(fototéka ÚDU AV ČR)

Avšak dvacetileté období první republiky jinak přineslo projektu kupodivu značný útlum, zdaleka se nepodařilo navázat na dynamiku předválečného období. Bylo vydáno pouze 10 svazků, což je ve srovnání se 43 publikacemi předchozího kratšího období (od roku 1897 do roku 1914) až zarážející. Tato situace měla patrně řadu příčin. Několik let jistě trvalo, než se poněkud zkonsolidovala situace po vzniku nového státu. Během 20. let také postupně došlo ke generační výměně. Svých aktivit se ze zdravotních důvodů vzdala většina starších, zkušených a také velmi výkonných, duchem pozitivismu ovlivněných zakladatelů celého projektu (K. Chytil, K. B. Mádl, A. Podlaha, E. Šittler), kteří za něj cítili velkou zodpovědnost. Nová generace, reprezentovaná především Alžbětou Birnbaumovou, Josefem Cibulkou, Emanuelem Pochem a Václavem Wagnerem, se do projektu zapojovala pomalu. Řada dalších mladších historiků umění o tuto náročnou a dlouhodobou činnost, kterou bylo navíc nutné provádět pouze ve volném čase a za minimum peněz, neměla příliš zájem. Ve druhé polovině 30. let byl s ohledem na vývoj politické situace, ale i vzhledem k dalším souvislostem již více preferován stručnější soupis připravovaný fotoměřickým ústavem, který se jako jediný v případě válečných událostí mohl stát podkladem pro ochranu jinak neevidovaných památek.

Mnoho dílů topografické ediční řady zůstalo nakonec nevydáno v různé fázi rozpracovanosti rukopisu – buď autor zemřel či jej od práce zcela odvedly jiné pracovní povinnosti, anebo redakce s úrovní textu či obrazové přílohy nebyla spokojena a žádala přepracování, k němuž již nedošlo. Informace obsažené v těchto nedokončených rukopisech, stejně jako obrazový materiál často již pro ně připravený, jsou dnes natolik cenné, neboť zaznamenávají stav památkového fondu regionu před padesáti až sto lety, že dnešní oddělení dokumentace Ústavu dějin umění AV ČR zahájilo v roce 2007 jejich vydávání ve formě archivních edic. Zatím vyšly tři svazky pokrývající plochu bývalých politických okresů Pardubice (včetně Holicka a Přeloučka), Ledče nad Sázavou a Frýdlant. Připravovány jsou ještě další tři edice, a to město Český Krumlov a okres a město Litoměřice.

Český „Dehio“

Od roku 1929 začal Státní fotoměřický ústav (instituce zřízená ministerstvem školství a národní osvěty, jejímž hlavním cílem byla dokumentace památek státu) na popud přednosty osvětového odboru tohoto ministerstva, významného historika umění Zdeňka Wirtha, připravovat novou edici soupisu památek. Ta měla dočasně zastoupit velmi dlouhodobý projekt okresních topografií. Vzorem pro tento stručný čtyřsvazkový soupis věnovaný jednotlivým zemím Československé republiky (I. svazek Čechy, II. Morava a Slezsko, III. Praha, IV. Slovensko) byla německá pětisvazková publikace vydaná poprvé v letech 1905–1912 pod vedením proslulého štrasburského profesora dějin umění Georga Dehia (*Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler*). Vznik této příručky, stručného odborného průvodce po památkách země, si v Německu na počátku století vynutila potřeba odborníků, ale i státní správy, mít k dispozici celkový přehled nejceněnějšího uměleckohistorického bohatství státu. Přestože vydávání uměleckohistorických topografií zde bylo nejmasivnější ze všech evropských států, jejich příprava byla natolik odborně i finančně náročná, že kompletní řadu soupisů všech regionů bylo nutné předpokládat v řádu

Jiřina Hořejší opravuje
služební motocykl Pionýr
(počátek 60. let, odd. dokumentace
UDU AV ČR, fond J. Vacková)

Terénní průzkum pro nové
Umělecké památky Čech
(počátek 60. let, odd. dokumentace
UDU AV ČR, fond J. Vacková)

několika desetiletí. Německá vláda proto značnými finančními prostředky podporila projekt přípravy tohoto stručného průvodce, který měl urychleně sestavit inventář nejvýznamnějších památek státu.

Podle Zdeňka Wirtha o stručnějším soupisu – průvodci pro české země – uvažoval již před první světovou válkou Max Dvořák. V úvodu publikace *Umělecké památky Čech* z roku 1957, která se nakonec stala jedinou publikovanou částí československého projektu, Wirth uvedl, že již od založení fotoměřického ústavu plánoval realizaci této edice v rámci činnosti tohoto pracoviště. Práce však nakonec byly zahájeny až ve zmíněném roce 1929, kdy se bezprostředním popudem patrně staly vrcholící přípravy k vydání památkového zákona, jehož přesná formulace byla stále komplikována neexistujícím seznamem památek, objektů a mobiliáře, na něž se jeho pravomoc měla vztahovat.

Při koncipování redakce soupisu bylo rozhodnuto, že u regionů, pro něž již existoval svazek vydaný Archeologickou komisí nebo Německou společností či nevydaný rukopis připravovaný pro tento projekt, budou použita pouze excerpta z těchto zdrojů doplněná informacemi z novější literatury. Mladému absolventovi Chytilovy katedry dějin umění Emanuela Pochemu, jemuž byla výkonná redakce svěřena, se podařilo v neuvěřitelně krátké době, do konce roku 1932, připravit podklady pro zbývající – tedy v edici Archeologické komise dosud nevydané – české regiony. V roce 1931 se připojil německy píšící historik umění Anton Gnirs, který doplnil texty pro německé okresy severozápadních Čech. Excerpta z vydaných, ale i některých dosud nevydaných rukopisů zpracovávala ve 30. letech Ema Sedláčková. Do roku 1937 se tak podařilo rukopis I. svazku příručky (Čechy) zpracovat do podoby lístkového katalogu. Poté následovala revize tohoto textu významnými českými i česko-německými historiky umění či památkáři. S blížícím se válečným nebezpečím se přípravy zintenzivňovaly, všem zainteresovaným českým i německým odborníkům bylo jasné, že základní podmínkou ochrany památek v případě takového ohrožení je jejich dobrá evidence.

Zdeněk Wirth text předal k vydání plzeňskému nakladatelství sestry svého přítele Ladislava Lábka a skutečně ještě v roce 1937 tiskárna jeho značnou část vysázela. V dubnu roku 1938 bylo s Karlem Maria Swobodou, předsedou Uměleckohistorické komise Deutsche Gesellschaft der Wissenschaften und Künste (Německé společnosti věd a umění), domluveno německé vydání celého textu pod názvem *Handbuch der Kunstdenkmäler der Tschechoslowakischen Republik*. V následujícím roce však okupační správa trvala na omezení územního rozsahu soupisu pouze na oblast protektorátu, Wirth tedy raději tisk publikace zastavil.

Komplikované období druhé poloviny čtyřicátých let neumožnilo navázat na rozpracovaný projekt. Wirth však za něj cítil silnou zodpovědnost a navíc mu z některých stran bylo vytýkáno, že nebyl schopen dotáhnout ani jeden ze soupisových projektů do zdárného konce. Proto si jako významný člen nové Československé akademie věd vymínil zařazení dokončení „Dehia“ mezi hlavní úkoly Kabinetu pro teorii a dějiny umění, nově založeného v rámci této instituce v roce 1953. Kolektiv jeho pracovníků (Antonín Bartušek, Jarmila Krčálová a Anežka Merhautová) pod Wirthovým vedením doplňoval a ověřoval excerpci z novější literatury, diplomových i disertačních prací informace uváděné v rukopisu z 30. let. Výsledný text poté opět revidovala řada odborníků. Přesto již při vydání publikace (pro niž se záhy

vžilo označení „červená kniha“) v roce 1957 si byli Wirth i jeho spolupracovníci vědomi vážných nedostatků způsobených především tím, že většina údajů nebyla ověřena v terénu. Odborná kvalita a spolehlivost nové příručky, jak se záhy ukázalo, tak skutečně byla značně diskutabilní, přesto se však jednalo o první kompletní inventář nejvýznamnějších památek Čech.

V roce 1930 se počítalo s tím, že budou v krátké době zahájeny práce na dalších svazcích nové příručky, které měly obsáhnout Moravu a Slezsko, Slovensko a Prahu. Původně měly všechny vyjít do roku 1938, včetně cizojazyčných mutací. Přípravy soupisu pro Moravu a Slezsko, respektive Slovensko však zřejmě nebyly vůbec zahájeny a zůstaly pouze ve stadiu plánů. Koordinaci přípravy pražského soupisu převzal Památkový sbor hlavního města. Ale práce do vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava příliš nepokročily.

Česká uměleckohistorická obec při zřízení Kabinetu pro teorii a dějiny umění ČSAV (s jehož ustanovením v rámci nové akademie počítala již od konce druhé světové války) předpokládala, že se stane hlavním koordinátorem velkých projektů oboru, mezi nimiž byl soupis, vedle dějin českého výtvarného umění, na předním místě. Kromě pověření pokračovat v soupisových pracích proto Kabinet převzal také ohromný soubor ikonografického materiálu dokumentujícího památky státu a shromažďovaného v období první republiky v tzv. Památkovém archivu Státního fotoměřického ústavu – sbírky čítající více než 10 000 historických plánů, stejný počet grafických listů a kreseb a asi 60 000 fotografií. Jejich součástí byl mimo jiné celý archiv Archeologické komise či fotografie získané Československem při spisové rozluce s Rakouskem z vídeňské Ústřední komise pro památkovou péči. Tyto dokumentační sbírky byly díky dalším soupisovým projektům (ale i v souvislosti s jinými publikacemi) rozšiřovány a v současnosti tvoří velmi bohatý tezaurus ikonografického materiálu k českým, ale do značné míry i moravským či slezským památkám. Dnes jsou uloženy v oddělení dokumentace Ústavu dějin umění AV ČR.

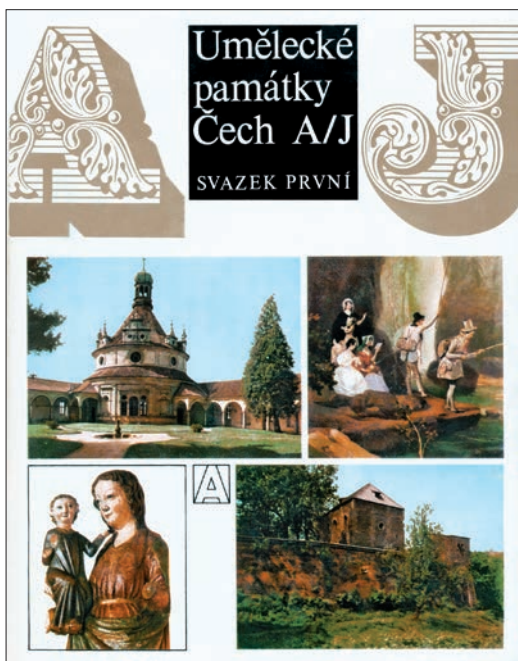
Nové Umělecké památky Čech

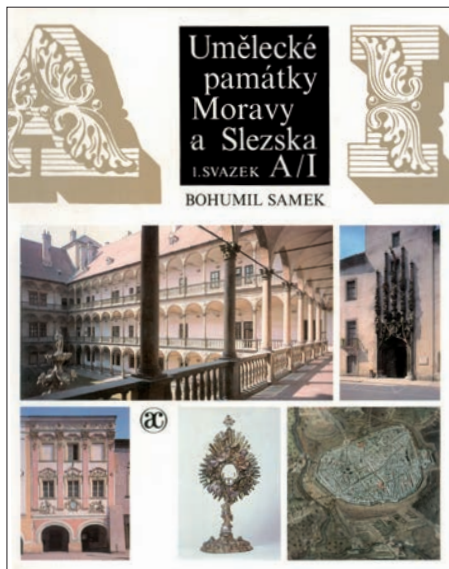
Již krátce po vydání „červené knihy“ v roce 1957 byly zahájeny přípravy k její revizi. Původně se předpokládalo, že budou v terénu ověřeny jen nejproblematičtější pasáže, těch však stále přibývalo a nakonec vedení, v té době již Ústavu pro teorii a dějiny umění ČSAV, rozhodlo publikaci celou přepracovat, provést nový průzkum pramenů i literatury, všechny lokality navštívit a objekty popsat na místě. Na práci se podílelo především šest mladých historiků umění tehdejšího oddělení architektury (Jiřina Hořejší, Ivo Kořán, Jarmila Krčálová, Anežka Merhautová, Věra Naňková a Jarmila Vacková), z nichž všichni se záhy stali významnými osobnostmi oboru. Podle Jarmily Vackové v ústavu během přípravy soupisu došlo „*k důslednému ‚sociálnímu‘ rozdělení. Lidé politicky angažovaní, a tedy privilegovaní, prováděli průzkum středověké nástěnné malby, a jak se situace uvolňovala, jezdili na různé konference a my jacísi ‚gastarbeitři‘ jsme dělali soupis.*“ V rozhovoru v roce 2002 však vzápětí také dodala: „*Jenomže nám se ta práce strašně líbila.*“ (Lubomír Konečný, Jaroslava Hausenblasová, Michal Šroněk (eds.), *Ústav dějin umění AV ČR 1953–2003*, Praha 2003, s. 36). Každý zpracovával v průměru pět okresů ročně. Terénní průzkum však velmi ztěžovala obtížná dopravní dostupnost řady lokalit

– jediný služební automobil bylo možné využít jen ve výjimečných případech, ulehčení tak nakonec přinesl až nákup tří motocyklů značky Pionýr. Redakčně kolektiv zpočátku vedl významný historik architektury Viktor Kotrba, kterého však stále více zaměstnával výzkum památek Pražského hradu, a proto roku 1961 předal funkci redaktora již v soupisové činnosti zkušenému Emanuelu Pochemu, který měl rozhodující podíl na koncepci celé publikace.

Struktura hesel jednotlivých obcí je podobná jako u knihy z roku 1957, jsou řazena abecedně, v rámci nich jsou popsány nejvýznamnější památky, kterých však je evidováno mnohem více. Najdeme zde i obce s jednou barokní sochou či zvonici na návsi. Navíc v úvodu každého hesla je zařazena, byť velmi stručná, historie daného města či vesnice. Pasáže věnované stavebněhistorickému vývoji, okolnostem vzniku i vlastnímu popisu stavební památky, sochy v exteriéru či vnitřního mobiliáře jsou výrazně podrobnější, je zahrnuto mnohem více děl 19. a 20. století a pozornost je věnována také historickému urbanismu. Význam jednotlivých památek přehledně naznačují jedna až tři hvězdičky po straně. Texty jsou doplněny relativně bohatou obrazovou přílohou. Do všech dílů publikace bylo zařazeno celkově 2640 fotografií a 564 plánů a kreseb připravených též zaměstnanci ústavu. Publikace se tak stala odborně propracovanější, přehlednější a současně přístupnější laické veřejnosti. Edice je dodnes právem vnímána jako důstojná a reprezentativní (byť poněkud objemná) průvodce po českých památkách, neboť v sobě unikátním způsobem spojuje relativní podrobnost popisu památek a komplexnost celkového přehledu jejich fondu.

Obálka publikace *Umělecké památky Čech*,
1. díl, A–J (vydáno 1977)

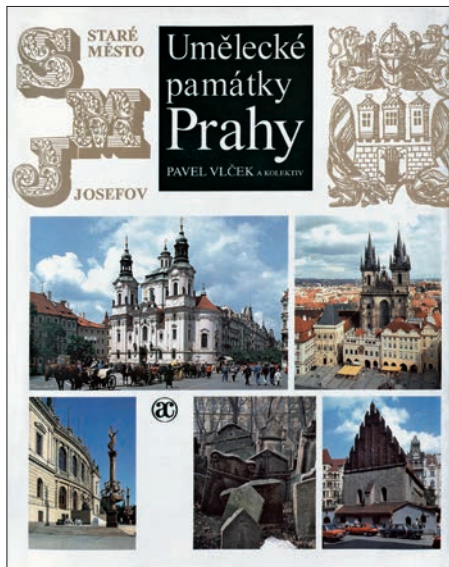

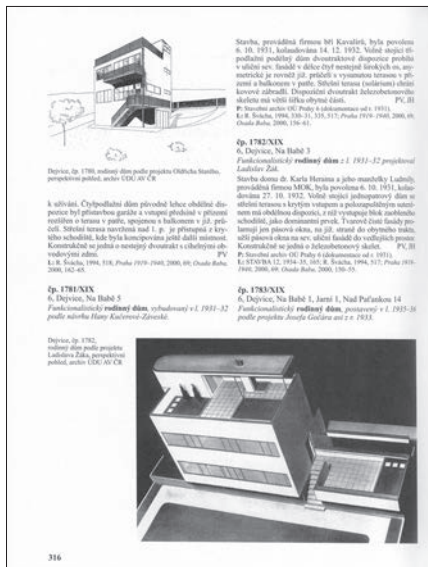
Obálka publikace *Umělecké památky Moravy a Slezska*, 1. díl, A/I (vydáno 1994)

Stránka z publikace *Umělecké památky Moravy a Slezska*, 2. díl, J/N s části hesla pro město Kroměříž (vydáno 1999)

Obálka publikace *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov* (vydáno 1996)

Stránka z publikace *Umělecké památky Prahy. Velká Praha A/L*, s hesly o funkcionalistických rodinných domech v Praze-Dejvicích (vydáno 2012)

Terénní průzkum byl ukončen a převážná většina textů, fotografií i plánů byla připravena již v závěru 60. let, redakční práce se však nebyvale protáhly, problém byl také s nutným zajištěním polygrafické kapacity. Čtyři díly této edice, pro niž se zkomolením zkratkou oficiálního názvu *Umělecké památky Čech*, tedy UPČ, vžil slangový název „upečenec“, vycházely postupně v letech 1977–1982. Přestože došlo k navýšení původního velmi vysokého nákladu 45 000 výtisků, byla publikace v knihkupectvích záhy rozebrána, což ukazuje mimo jiné na žádanost tohoto druhu literatury nejen mezi odbornou umělecko-historickou či památkářskou veřejností. V roce 1984 získal kolektiv jejich autorů za svoji práci Národní cenu.

Soupisy uměleckých památek v současnosti

Současná práce oddělení topografie je pokračováním kontinuální soupisové práce probíhající na půdě Akademie věd již od konce 19. století. Historici umění tohoto pracoviště se věnují především dvěma velkým projektům: *Uměleckým památkám Moravy a Slezska* a *Uměleckým památkám Prahy*. V obou případech se jedná o několikadílné knižní řady, jejichž svazky vycházejí postupně během delšího časového období, jak to odpovídá značné náročnosti jejich přípravy. Vznikající publikace přitom nelze považovat jen za rozsáhlejší obdobu úředních seznamů památek (zahrnujících pouze objekty prohlášené za kulturní památky Ministerstvem kultury). Výběr umělecko-historicky cenných staveb a artefaktů sice probíhá za pomoci existujících materiálů státní památkové péče, ale nejen podle nich, takže škála objektů je zde nesrovnatelně širší, neomezuje se jen na úředně uznané památky. *Umělecké památky Moravy a Slezska* a *Umělecké památky Prahy* jsou především výsledkem nezávislého aktuálního výzkumu, který slouží jako důležitý zdroj informací, mimo jiné právě i pracovníkům památkových ústavů a úřadů státní správy.

Soupis uměleckých památek na Moravě a v českém Slezsku přímo reaguje na dokončení publikace *Uměleckých památek Čech*, jejichž čtyři svazky byly vydány v letech 1977–1982, a to ve snaze rovnoměrně zmapovat celé území České republiky. Potřeba přehledného průvodce po moravských a slezských památkách je pocítována o to silněji, že zde chybí obdoba *Uměleckých památek Čech* z roku 1957, které byly sice velmi stručným přehledem, ale přece jen skýtajícím základní představu o architektonickém a dalším uměleckém bohatství české země. Díky iniciativě Josefa Krásy, odborníka na středověké umění a vlivné osobnosti tehdejšího Ústavu teorie a dějin umění ČSAV, se v sedmdesátých letech 20. století příprava moravsko-slezského soupisu stala opět aktuálním úkolem. Jeho zpracováním byl v roce 1979 pověřen Bohumil Samek, historik umění s bohatou praxí na poli inventarizace uměleckých památek a památkové péče vůbec.

Vybaven těmito zkušenostmi dokázal Bohumil Samek vydat v rychlém sledu let 1994 a 1999 dva díly *Uměleckých památek Moravy a Slezska*, obsahující lokality A–N, a to jako jejich jediný autor. Vzhledem k tomu, že již jen samotné město Brno, zahrnuté do prvního svazku, představuje obrovský soubor historicky a umělecky cenných staveb, obsahujících navíc často bohatý mobiliář (obrazy, sochy, oltáře apod.), jednalo se o mimořádně náročný úkol, jaký v případě předešlých českých soupisů řešily celé kolektivy historiků umění. Práce na třetí knize, v níž se pod písmenem O skrývají opět památkově velmi bohaté lokality Olomouc a Opava, se

v současnosti chýlí ke konci. Bohumilu Samkovi zde již bylo pomoci detašované pracoviště Ústavu dějin umění v Brně – Středisko pro umělecko-historický výzkum Moravy a Slezska, ustanovené pod jeho vedením v roce 1991. Poslední, čtvrtý svazek, vymezený písmeny R–Ž, připravují jak brněňští, tak pražští členové oddělení topografie pod vedením Dalibora Prixe.

Přestože řada *Umělecké památky Moravy a Slezska* má být protějškem *Uměleckých památek Čech* ze sedmdesátých až osmdesátých let 20. století, došlo zde k určitému rozšíření a změnám ve struktuře textu. Jednotlivá hesla zahajuje nástin urbanistického vývoje obce, odlišený od následujícího krátkého dějinného přehledu, a texty k jednotlivým objektům jsou podrobnější, doplněné seznamem literatury pojednávající o památkách dané lokality. Ve snaze nezahltit soupis přemírou odkazů a zmínit pouze novější, pro čtenáře snadno dohledatelné publikace, tvoří uvedené tituly pouze práce vydané po roce 1945. *Umělecké památky Moravy a Slezska* tak neztratily charakter průvodce, který má být za dodržení nejvyšší odborné kvality co nejstručnějším textem, ale zároveň svému uživateli otevírají možnost dalšího studia.

Druhý z uvedených projektů, *Umělecké památky Prahy*, vychází opět – stejně jako moravskoslezský soupis – z aktuální situace a z poptávky odborné i širší veřejnosti. Zapadá do celkové koncepce soupisů, jak o ní uvažoval již Zdeněk Wirth. V *Uměleckých památkách Čech* z roku 1957 i ve stejnojmenné řadě z let 1977–1982 musela být Praha vynechána, protože pro její obrovský památkový fond bylo nutno vyhradit zvláštní publikaci. Zahájení pražského soupisu bylo zvažováno už v osmdesátých letech 20. století a v roce 1994 bylo v ústavu vytvořeno oddělení umělekohistorické topografie vedené Pavlem Vlčkem, které se mělo věnovat právě tomuto úkolu. Na rozdíl od českého a moravskoslezského soupisu bylo možné koncipovat *Umělecké památky Prahy* jako obsáhlejší dílo blízké se podrobné topografií svazků *Soupisu památek historických a uměleckých v Čechách*, vydávaných od konce 19. století až do třicátých let 20. století. Takovou změnu umožňovalo především staré jádro Prahy, poměrně dobře zpracované již vydanou literaturou, která tvořila základ usnadňující soupisovou práci. V obdivuhodně rychlém sledu let 1996, 1998, 1999 a 2000 tak byly vydány čtyři svazky věnované Starému Městu s Josefovem, Novému Městu a Vyšehradu s částí Vinohrad (náležející k Praze 1), Malé Straně a Pražskému hradu s Hradčany. Editorem prvního dílu a autorem rozšířené koncepce *Uměleckých památek Prahy* byl Pavel Vlček, druhý svazek vyšel v redakci Růženy Baťkové a u následujících dílů (kromě poslední části Velké Prahy) se editce opět ujal Pavel Vlček. Historické centrum Prahy se tak dočkalo důkladného průvodce, jímž byl aktualizován dosavadní výzkum a systematicky pojednány jednotlivé objekty – včetně těch dříve neznámých či opomíjených. Výběr památek nebyl nijak časově omezen, takže byla zařazena i zcela nová díla, jako např. Tančící dům na pražském Novém Městě, stavěný v devadesátých letech 20. století, tedy téměř ve stejné době, kdy vznikala příslušná kniha soupisu. Jednotlivým pražským čtvrtím předchází detailní urbanistické a historické úvody, spektrum vybraných objektů je mnohem širší a příslušná hesla obsahují podrobné pojednání stavebněhistorický vývoj stavby. Zběžnou charakteristiku architektury nahradil zevrubný popis. Hesla uzavírají odkazy nejen na starou i novou literaturu, ale také na archivní prameny a případný historický obrazový materiál zachy-

cující podobu stavby, která se během staletí často výrazně proměňovala. Pro lepší orientaci v knize byl připojen také rejstřík objektů a rejstřík umělců, stavitelů a dalších osobností zmíněných v souvislosti s uvedenými památkami. Seznam ulic s charakteristikou jejich názvů a s výčtem pojednaných staveb a artefaktů, které se v nich nacházejí, umožňuje uživateli publikace snadno si vyhledat památky v daném místě podle adresy.

Náročný koncept byl dodržen i u následujících svazků zahrnujících ostatní části tzv. Velké Prahy, přestože zde byla situace zcela odlišná od historických pražských měst. Velkou Prahu, právně ustanovenou v roce 1922, tvoří kromě částí připojených v první vlně, jako je např. Libeň, Smíchov či Vinohrady, také množství menších bývalých vesnic, z nichž ty okrajové byly připojeny k Praze teprve v roce 1974. Mnohé z nich byly sice ještě před svým přičleněním k Praze zařazeny do dřívějších soupisů památek Čech, avšak sítím výběru prošla jen malá část hodnotných objektů. U starších soupisových řad byly přirozeně většinou opomenuty objekty z 19. století a nebyly zařazeny stavby z 20. století, v mladších soupisech byl brán ohled na omezený rozsah publikací. Autoři pražské topografie se tak často setkávali s lokalitami stojícími do té doby zcela mimo badatelský zájem. Mnohdy průkopnická práce, odehrávající se především v terénu a opřená jen o několik málo pramenů sestávajících většinou jen z půdorysného zakreslení zástavby na katastrální mapě z poloviny 19. století a z torzální plánové a spisové dokumentace stavebních odborů městských úřadů, si tak vyžádala mnohem delší časové lhůty. První svazek *Velké Prahy* s abecedně řazenými čtvrtěmi s počátečními písmeny A–L, dílo autorského kolektivu v čele s Pavlem Vlčkem, vyšel v roce 2012. V současné době je pod vedením Dalibora Prixe připraven do tisku poslední díl, zahrnující písmena M–Ž.

Přestože jsou *Umělecké památky Moravy a Slezska* znevýhodněny předešlým vývojem, během něhož došlo k mnohaleté absenci základního přehledu uměleckého bohatství těchto zemí, a přestože pražský památkový fond nebyl z časových a ekonomických důvodů ani v *Uměleckých památkách Prahy* zpracován natolik vyčerpávajícím způsobem, jak by si zasloužil, jedná se v obou případech o velmi erudované uměleckohistorické průvodce, které zcela obstojí i ve srovnání se zahraniční produkcí.

Dokončení uvedených dvou velkých soupisových projektů ovšem neznamená definitivní splnění úkolů oddělení topografie Akademie věd ČR a velkorysý záměr Archeologické komise ze sklonku 19. století zůstává výzvou i pro současnost. Zachytit památkové bohatství České republiky v celém jeho rozsahu a odpovídající formou, včetně detailní dokumentace každého objektu, umožní pouze soupisy uměleckých památek zpracovávané po jednotlivých okresech, jaké nalézáme v okolních zemích, především v Německu, Rakousku, ale i na Slovensku nebo třeba v Polsku. Soustředění se na relativně malé území – oproti současné soupisové činnosti pokoušející se v co nejkratší době pojmut obrovské soubory objektů – je jedinou cestou, jak vytvářet tak kvalitní topografie, jako tomu bylo u prvních českých soupisů na přelomu 19. a 20. století, a jak se vyrovnat vysoké úrovni našich německých a rakouských sousedů, jejichž dnešní uměleckohistorický místopis patří v rámci Evropy k nejvyspělejším. Teprve soupisy této nejvyšší úrovně mohou být plným a nezkráceným odrazem uměleckohistorického bohatství českých zemí a sloužit jako významný informační zdroj nejen odborníkům, ale celé naší společnosti.

Soupisové edice:

Soupis památek historických a uměleckých v království Českém: od pravěku do počátku XIX. století (Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do polovice XIX. století; Soupis památek historických a uměleckých v republice československé. A. Země česká). V Praze: nákladem Archaeologické kommisie při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (Archeologické komise České akademie věd a umění). 48 svazků, 1897–1937; *Topographie der historischen und Kunst-Denkmale in Böhmen von der Urzeit bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts* (Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in der Tschechoslowakischen Republik. A. Land Böhmen). Prag: Deutsche Gesellschaft der Wissenschaften und Künste für die Tschechoslowakische Republik. 3 svazky, 1927–1934; *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém: od pravěku do počátku XIX. století. Soupis památek historických a uměleckých král. hlavního města Prahy: Hradčany*. V Praze: nákladem Archaeologické kommisie při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. 4 svazky, 1903–1912; WIRTH, Zdeněk (ed.). *Umělecké památky Čech*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd 1957. 938 s. Umělecké památky republiky Československé; sv. 1; POCHE, Emanuel (ed.) a kol. *Umělecké památky Čech*. 1. A–J. Praha: Academia 1977. 643 s.; POCHE, Emanuel (ed.) a kol. *Umělecké památky Čech*. 2. K–O. Praha: Academia 1978. 578 s.; POCHE, Emanuel (ed.) a kol. *Umělecké památky Čech*. 3. P–Š. Praha: Academia 1980. 538 s.; POCHE, Emanuel (ed.) a kol. *Umělecké památky Čech*. 4. T–Ž. Praha: Academia 1982. 636 s.; SAMEK, Bohumil. *Umělecké památky Moravy a Slezska*. 1. A/I. Praha: Academia 1994. 656 s.; VLČEK, Pavel (ed.) a kol. *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*. Praha: Academia 1996. 639 s.; BAŤKOVÁ, Růžena (ed.) a kol. *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1)*. Praha: Academia 1998. 839 s.; VLČEK, Pavel a kol. *Umělecké památky Prahy. Malá Strana*. Praha: Academia 1999. 685 s.; SAMEK, Bohumil. *Umělecké památky Moravy a Slezska*. 2. J/N. Praha: Academia 1999. 782 s.; VLČEK, Pavel, (ed.) a kol. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Praha: Academia 2000. 521 s.; VLČEK, Pavel a kol. *Umělecké památky Prahy. Velká Praha*. A/L. Praha: Academia 2012. 1077 s.

Edice starších, dosud nepublikovaných a dílem nedokončených okresních soupisů, vydávané nakladatelstvím Artefactum při Ústavu dějin umění AV ČR v rámci edice Fontes historiae artium:

VENDL, Václav Karel. *Edice nedokončeného soupisu uměleckých památek politického okresu pardubicko-holicko-přeloučského* (ed. Jana Marešová). Fontes historiae artium XIII. Praha: Artefactum 2007. 237 s.; SOUKUP, Josef – VALCHÁŘ, Jan. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Ledebčském. Edice nedokončeného soupisu* (eds. Jan Sommer – Kristina Uhlíková). Fontes historiae artium XIV. Praha: Artefactum 2010. 240 s.; KÜHN, Karl Friedrich. *Verzeichnis der kunstgeschichtlichen und historischen Denkmale im Landkreis Friedland. Edice nedokončeného rukopisu* (ed. Kristina Uhlíková). Fontes historiae artium XV. Praha: Artefactum 2013. 354 s.

Oddělení dokumentace ÚDU AV ČR

Oddělení dokumentace provádí výzkum v oblasti písemných a obrazových pramenů k dějinám umění, které i edičně zpřístupňuje. Do určité míry je tedy jeho činnost komplementární s oddělením topografie. Kromě toho spravuje rozsáhlé vlastní fondy různého charakteru, získané delimitacemi, odkazy, dary i cílenou akviziční činností. První velkou část těchto fondů tvoří 43 pozůstalostí osobností českých dějin umění a uměleckohistorických institucí. Z velkých jmen můžeme namátkou zmínit duši české meziválečné a těsně poválečné památkové péče a dějin umění Zdeňka Wirtha (1878–1961), sběratele, teoretika a mecenáše Vincence Kramáře (1877–1960) či historika umění a teologa Josefa Cibulku (1886–1968). Z institucí zde, kromě jiných, nalezneme fond Archeologického institutu N. P. Kondakova (1925–1952) a v souvislosti s topografiemi podstatný fond Archeologické komise ČAVU (1912–1949). Další část fondů oddělení tvoří velmi rozsáhlá obrazová dokumentace (17. století – současnost) a sbírky historické fotografie (19. – první polovina 20. století). Nelze nezmínit ani sbírku ikon a sbírku numismatickou.

Oddělení poskytuje servisní služby pro českou a zahraniční badatelskou veřejnost a jeho materiál je hojně využíván publikačně i výstavně. V rámci oddělení působí rovněž restaurátorský ateliér.

Oddělení bylo a je nositelem i větších národních a mezinárodních projektů. V letech 2009–2010 se jednalo o projekt *Resurrected Treasure* realizovaný s podporou Finančního mechanismu EHP a Norska a za přispění českého státního rozpočtu jako subprojekt Fondu pro podporu výzkumu, reg. č. A/CZ0046/2/0016. Ve spolupráci s norským národním muzeem fotografie Preus Museum v Hortenu a Seminářem dějin umění Masarykovy univerzity v Brně bylo na základě vlastních fondů zkonstituováno modelové věcné a metodické instrumentarium – komplexní technické řešení pro plošné zpracování sbírek historické fotografie.

Posledním velkým úkolem oddělení je pak projekt *Obnova buquoyové kulturní krajiny: Záchrana movitého kulturního dědictví jako báze pro obnovu paměti místa a kulturní identity*. Projekt je realizován v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva kultury ČR v letech 2011–2015 s řadou výstupů, vědeckými publikacemi a workshopy počínaje a naučnou stezkou konče.

Zvláštním úkolem oddělení dokumentace ve spojení s oddělením topografie je malé centrum **Epigrafická a sepulkrální studia**. Jeho úkolem je badatelská, metodická a dokumentační činnost v úzce souvisejících oborech sepulkrálního bádání (tradiční skupina nositelů nápisů) a středověké a novověké epigrafiky jako „pomocné vědy“ dějin umění. Pracoviště pořádá od roku 2000 každoroční mezinárodní konference a vydává specializovanou řadu *Epigraphica et Sepulcralia*. V neposlední řadě zajišťuje výuku postantické epigrafiky na filozofických fakultách Univerzity Karlovy v Praze, Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Další podrobnosti na www.udu.cas.cz/cs/oddeleni-dokumentace-1.

Ústav dějin umění Akademie věd České republiky a soupisy uměleckých památek v českých zemích

Ústav dějin umění je jedním z veřejných výzkumných pracovišť sdružených v Akademii věd České republiky. Je členem mezinárodní asociace umělecko-historických institutů RIHA (Research Institutes in the History of Art). Náplní jeho práce je výzkum v oblasti dějin a teorie výtvarného umění, estetiky a architektury. Ústav vydává mezinárodně uznávaný časopis *Umění/Art* a bulletin Centra pro výzkum umění a kultury doby Rudolfa II. – *Studia Rudolphina*. Další odborné publikace připravuje ústavní vydavatelství Artefactum. Od roku 1971 ústav zpracovává Českou umělecko-historickou bibliografii. Funguje zde veřejná odborná knihovna, oddělení bibliografie a fototéka. Instituce spravuje bohaté sbírky grafiky, historických plánů, fotografií a písemných pramenů. V rámci ústavem pořádaných přednáškových cyklů *Collegium historiae artium* a *Středověk v pohybu* přednáší řada renomovaných domácích i zahraničních vědců.

V EDICI VĚDA KOLEM NÁS PŘIPRAVUJEME:

František Kaštánek: **Biorafinace**

Adam Doležal: **Bioetika**

DOSUD VYŠLO:

Eva Semotanová: **Historická krajina Česka a co po ní zůstalo**

Pavel Peterka a kol.: **Vláknové lasery**

Jaroslav Klokočník a kol.: **Družice a gravitační pole Země**

Martin Štefko: **Diskriminace v zaměstnání a obrana proti ní**

Pavel Žďárský: **Alois Musil**

Magdalena Bendová: **Eduard Hála**

Václav Hořejší: **Jak (ne)funguje imunitní systém**

Edice Věda kolem nás | Prostory společné paměti

Akademické soupisy uměleckých památek |

Jana Marešová, Klára Mezihoráková, Kristina Uhlíková

Vydal Ústav dějin umění Akademie věd ČR, v. v. i., Husova 4, 110 00 Praha 1, v Nakladatelství Academia, Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1. Grafickou úpravu a obálku navrhl Jakub Krč, studio Lacerta. Technická redaktorka Monika Chomiaková. Odpovědná redaktorka Petra Královcová. Vydání 1., 2014. Ediční číslo 11740. Sazba a tisk **SERIFA**®, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5.

Další svazky získáte na:

www.vedakolemnas.cz | www.academiaknihy.cz | www.eknihy.academia.cz